

Seleucia

Sayı XI - 2021

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XI

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsuz yayınlanmaz, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Merih Erek
Doç. Dr. Deniz Kaplan
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Figen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yeğin
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: 11

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarımı

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Dr. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E-posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık - Türkçe

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.

Dağ. Paz. Gıd. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.

Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara

Tel: 0312 419 85 67

Sertifika no: 20193

www.bilginkultursanat.com

e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Parkur Form Ofset Matbaacılık
Merkez San. Sit. 1341. Cad. No: 45
İvedik OSB, Yenimahalle - Ankara
Sertifika No: 42235

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı 11 | Mayıs 2021

Building-in Time: The Complicated
Lives of Roman Civic Structures in
Asia Minor

*Zaman İçinde İnşaat: Küçük Asya'daki
Roma Kentsel Yapılarının Karmaşık
Yaşamları*

Diane Favro

11

Kazı Verileri Işığında Olba'nın Erken
Yerleşim Tarihi

*The Early Settlement at Olba in Light of
Evidence from Olba Excavations*

Emel Erten

33

Victoria & Albert Museum'dan Sardes'e
Uzanan Bir Yanlış Anlama

*A Misunderstanding from the Victoria &
Albert Museum to Sardis*

Fikret K. Yegül

49

Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik
Yerleşmesinin Kalkolitik Dönem

Hane Organizasyonu: Bileşik Bir Yapı
Kompleksi Örneği

*Chalcolithic Household Organization of
Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik
Settlement: An Example of a Compound
Building Complex*

Erkan Gürçal - Burçin Erdoğan

67

Boncuklu Höyükte Deneysel Kerpiç Ev
Yapımı ve Taban Sıvası Uygulamaları
Üzerine Bazı Gözlemler

*Some Observations on Building an
Experimental Mud-Brick House and
Plaster Floor Implementation at Boncuklu
Höyük*

Gökhan Mustafaoğlu

89

Ankara'dan Isis ve Harpokrates Betimli

Sihirli Yüzük Taşları ve Amuletler
*Magical Gems and Amulets with Isis and
Harpokrates from Ankara*

Melih Aslan - Yavuz YeğİN

113

Olba Kazıları Late Roman 1
Amphoraları ve Arkeometri Sonuçlarının
Değerlendirilmesi

*Evaluation and Archaeometric Results
of Late Roman Amphorae 1 from Olba
Excavations*

Safiye Aydın - Erkan Alkaç -

Murat Eroğlu - Yusuf K. Kadioğlu

137

Olba'da Hıristiyanlığın İlk İbadethanesi:
"Mağara - Kilise"

*The First Sanctuary of Christianity in
Olba: Cave-Church*

Murat Özyıldırım - Yavuz YeğİN

175

Olba Su Kemeru
Cavidan Yegül Erten
Kağıt Üzerine Çini Mürekkebi Eskiz

IN MEMORIAM
CAVIDAN YEGÜL ERTEN
(1933-2020)

PRAEFATIO

Dünyanın Covid-19 salgını ile mücadele ettiği zamanlar yaşamaktayız. Bu koşullar altında, her ne kadar kaybettiklerimizin acısı ve kısıtlanan hayatlarımız bizleri olumsuz yönde etkilese de, bilimsel çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Değerli meslektaşlarımızın katkılarıyla Seleucia'nın XI. sayısını sizlere yine zengin bir içerikle sunuyoruz.

Bu sayıda, her zaman olduğu gibi, Olba ile ilgili çalışmalara yer verdik. Kentin en erken arkeolojik verilerinin değerlendirildiği makalenin sadece Olba için değil, bölge arkeolojisi bakımından yankı uyandıracağını düşünmekteyiz. Olba Geç Roma seramik amphora örneklerinin incelendiği çalışma da özgün içeriğiyle ilgi çekici olacaktır. Olba'da yıllar önce saptanan Mağara Kilise ile ilgili değerlendirme, bölgenin Erken Hıristiyanlık Dönemi arkeolojisi bakımından aydınlatıcı niteliktedir.

Elbette ki, Seleucia'nın XI. sayısı sadece Olba çalışmaları ile kısıtlı kalmamakta; arkeoloji dünyası için ilgi çekici ve önemli başka makaleler de yer almaktadır. Bunlardan ikisi, prehistorya çalışmalarından oluşmakta; bir diğeri ise yüzük taşlarını ve amuletleri konu almaktadır. Küçük Asya'daki Roma mimarisinin ilgi çekici bir yönünü tanıtan bir başka makale, zaman içinde kentlerdeki anıtsal binaların sürdürdükleri hayatın detaylarını bize yansıtmaktadır.

Anadolu'daki eski çağ yerleşim merkezlerinin sundukları tarihsel ve doğal dokunun 19. yüzyılda Batılı gezginlerin ve ressamların ilgisini çekmekte olduğunun güzel bir örneği, Sardes Artemis Tapınağı'na ait resimlerdir. Bunların Londra'daki Victoria and Albert Museum'da bulunan iki örneğini ayrıntılı olarak inceleyen ve müze-arkeoloji disiplinlerinin ilişkilerini sorgulayan makalenin ilginizi çekeceğinden kuşquamuz yoktur.

Bu sayıda sizlere duyurmak istediğimiz bir haber, Olba Kazıları Başkanlığı'nın Ardahan Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Yavuz Yeğîn'e devredilmiş olmasıdır. Olba'daki arkeolojik araştırma ve kazılarda 2001 yılından beri başkanlık görevini üstlenen Prof. Dr. Emel Erten'den sonra, Dr. Yavuz Yeğîn'in de başarılı olacağına inancımız tamdır. Uzun zamandır Olba ailesinin bir bireyi olan Dr. Yavuz Yeğîn'e en iyi dileklerimizi sunuyoruz.

Covid-19 salgınının bizlerden aldığı nice can içinde çok değerli bir yakınımızın da bulunmasından dolayı kederliyiz. Kazımızın ambleminin yaratıcısı, resimleriyle çok sayıda arkeolojik kitaba değer katan, nice arkeoloji tezinin çizimlerini yapan, tablolarında ören yerlerine yer veren Ressam Cavidan Yegül Erten'i 2020 yılında yitirdik. Onun aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyoruz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Dr. Murat Özyıldırım

PREFACE

Despite struggling with Covid-19 that continues to threaten the world and the limitations imposed by the pandemic, we managed to continue our scientific research and are pleased to present the new issue of Seleucia with contributions of our colleagues,

This volume contains a couple of articles on Olba such as the one on the earliest archaeological evidence from the site that will be interesting not only for the settlement history of the site but for the whole region. Another study on the Late Roman amphorae from Olba will attract attention of scholars working on pottery. The evaluation of the cave church which was discovered in Olba many years ago will be of particular importance for the history of early Christianity in the region.

“Seleucia” is not limited to the articles on Olba: Studies on different fields of archaeology and various regions are part of the eleventh issue; such as two articles on prehistory, one article on ring stones and amulets and another on Roman architecture in Anatolia with a very interesting approach to the changes during the lives of the civic buildings.

The interest of early travelers and artists in the historical and natural texture of ancient sites and monuments has always been an intriguing subject for Anatolian archaeology. The careful study of two watercolors of the Temple of Artemis at Sardis in the Victoria and Albert Museum in London asks timely questions to museum-archaeology relationships. We believe it will be of major interest to our readers.

An event we would like to announce is the transfer of the direction of Olba excavations from the former director Prof. Dr. Emel Erten to Dr. Yavuz Yeğın of Ardahan University. We wish success to Dr. Yavuz Yeğın who has been a member of Olba family for a long time.

Cavidan Yegül Erten, who contributed to many archaeological books and dissertations with her drawings and paintings as well as being the creator of the logo of the Olba excavations, an artist with an interest in archaeological sites that was reflected in her paintings, passed away during the pandemic of 2020. We will always remember her with love and respect.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Dr. Murat Özyıldırım

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Kazı Verileri Işığında Olba'nın Erken Yerleşim Tarihi

Emel Erten*

Annem Ressam Cavidan Yegül Erten'in Aziz Hatırasına...

Öz

Olba arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazılarda elde edilen veriler, akropolis yükseltisi ile çevresindeki vadi ve düzlüklerde gelişen yerleşimin erken tarihi konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Kayalık arazi yapısı içinde yer alan ve yaşamaya elverişlilik gösteren mağaralarda prehistorik insanın var olduğunu gösteren taş aletler saptanmaktadır; Olba akropolisi sondajlarında bulunan Geç Kalkolitik – Erken Tunç Çağı seramiği buradaki erken yerleşime işaret eden buluntular olarak dikkati çekmektedir. Demir Çağı yazılı belgelerinde Olba'nın da içinde bulunduğu Dağlık Kilikia Bölgesi'nin adının geçmesi, eski Yakın Doğu uygarlıklarının bölgeye gösterdiği ilgiyi yansıtmaktadır. Ayrıca, bölgenin bu ülkelerle olan bağlantısını gösteren gliptik buluntuların kazılarda ele geçmesi, Olba'daki erken yerleşime tanıklık etmektedir. Bu çalışmada Demir Çağı'na ait üç ayrı mühürden söz edilmektedir. Bunlardan ilki, "kübik mühürler" grubuna ait bulunmakta ve MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda Anadolu, Suriye, Fenike, Kıbrıs örnekleriyle tanınmaktadır. İkinci mühür ise fildişinden yapılmış, tutamak kısmı aslan biçiminde olan bir örnektir ve Frig mühürleri kapsamında değerlendirilen bir grubun üyesidir. Bu tipin en erken örneklerinin tarihi MÖ 8. yüzyıla dek uzanmaktadır. Son olarak Olba akropolis buluntusu olan Yeni Babil stiline, üzerinde bir tapınma sahnesinin yer aldığı, MÖ 6. yüzyıl ortalarına ait bir başka damga mühür incelenecektir. Bütün bu buluntular Olba'da prehistorik çağlardan başlayan ve Demir Çağı sonuna kadar olan süreçteki yerleşim tarihini aydınlatmaları bakımından önem taşımaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: Kilikia, Olba, Erken Tunç Çağı Seramiği, Frig Mühürleri, Kübik Mühürler, Demir Çağı.

* Prof. Dr. Emel Erten, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Emniyet Mahallesi, Abant 1 Caddesi, 10/2d, Yenimahalle, Ankara – Türkiye. E-posta: emel.erten@hbv.edu.tr - orcid no: 0000-0002-3295-3610.

The Early Settlement at Olba in Light of Evidence from Olba Excavations

Abstract

Archaeological surveys and excavations carried out at Olba reveal considerable evidence for the history of early settlement at the site. The suitable topographical conditions (such as caves providing shelter) as well as the numerous stone tools reflect the earliest human presence at Olba. The pottery finds (scored ware) that belong to the Late Chalcolithic – Early Bronze Age are the traces of the oldest settlement at the acropolis hill. The Iron Age literary evidence support the interest of the Near Eastern peoples in the region. The glyptic finds from Olba excavations confirm the impact of the Iron Age civilizations of the Near East and Anatolia. In this study three seals will be evaluated. The first one belongs to the group of “cubical seals” dating back to the 8th – 7th century BC known to us through examples from Anatolia, Syria, Phoenicia and Cyprus. The second is a Phrygian ivory stamp seal with a lion handle. The earliest examples of this type belong to the 8th century BC. The third one is a Neo-Babylonian style chalcedony pyramidal stamp seal with a worship scene on its octagonal base belonging to the mid 6th century BC. The archaeological data presented in this study is important for revealing the settlement history of Olba from prehistoric times to the end of Iron Age.

Keywords: Cilicia, Olba, Early Bronze Age Pottery, Phrygian Seals, Cubical Seals, Iron Age.

Giriş:

Doğu Dağlık Kilikia'nın karasal kesiminin başlıca yerleşim merkezlerinden olan Olba ile ilgili olarak son dönem arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazıları öncesinde yapılan başlıca yayınlarda kentin erken yerleşim tarihi ile ilgili bilgilerin yer almadığı görülür¹. Bunlarda Olba'daki en erken arkeolojik verilerin Hellenistik Dönem'e ait olduğu yönünde genel bir kanaatin varlığı dikkati çekmektedir. Sadece yazıldıkları zamanlar için değil, hala değer ve önemlerini koruyan bu yayınlarda daha çok kentte kalıntıları görülebilen anıtsal yapıların ya da yazıtların ele alındığı; yüzey araştırmaları ve kazıların sağlayacağı buluntulara dayanan net bilgilerden uzak değerlendirmelere yer verildiği görülür.

1 Bent 1891, 206-224; Heberdey-Wilhelm 1896; Keil-Wilhelm 1931, XX; MacKay 1968; Hild – Hellenkemper 1990.

Olba'da 2001 yılında başlatılan yüzey araştırmalarında; özellikle de 2010 yılından itibaren sürdürülen kazılarda elde edilen veriler, akropolis ve çevresindeki yerleşimin erken tarihi konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmada, Olba'da elde edilen arkeolojik verilerin ışığında kentin en erken yerleşim tarihi, Prehistorik başlangıçlarından itibaren Demir Çağı sonuna kadar olan süreçte incelenecektir.

Prehistorik Olba:

Olba'nın prehistorik insan tarafından yerleşim için seçilmesinde, konumu ve doğal koşulları başlıca etkindir. Olba akropolis yükseltisi ve çevresinde yapılan jeolojik çalışmalar, buranın Mut-Ermenek-Silifke Havzası, "Mut Formasyonu" içinde yer almakta olduğunu göstermektedir. Olba'nın kurulduğu arazi Paleozoyik-Mezozoyik yaşlı temel kayaları ve bunları örten Serravalliyen - Langiyen (Orta Miyosen Tersiyer) yaşlı kireçtaşlarından meydana gelmektedir. Bu kireçtaşları gri renkte ve masif görünümündedirler ve içlerinde fosil oluşumları bulunmaktadır. Bu fosiller sığ denizel ortamda çökeli mi yansıtmaktadırlar. Olba akropolis yükseltisi eteğindeki düz alanlar ise "dolin" adı verilen karstik çöküntülerdir. Birden fazla dolinin bir araya gelmesiyle oluşan karstik çukurlara da "uvala" denmekte ve akropolis eteklerinde uvala'lara da rastlanmaktadır. Adı geçen karstik çöküntülerin sahip olduğu toprak örtüsü ise "terra rossa" olarak adlandırılmakta; tarıma elverişli bu toprak yapısı, yerleşim merkezlerinin seçiminde temel faktörlerden sayılmaktadır².

Olba'nın içinde bulunduğu bölgede Kuaterner Dönem için tipik sayılan göl tabanlarının var olabileceğinden yola çıkılarak, burada insan hayatı için zorunlu su kaynaklarının bulunduğu düşünülmekte, yine buradaki mağaralar da Kuaterner Dönem'de insan iskânına uygun doğal oluşumlar olarak değerlendirilmektedir. Olba akropolisi güney yamacında, Şeytanderesi Vadisi girişinde dere yatağı kesitinde bir çakmaktaşı yonganın da bulunması ayrıca, Olba'daki yüzey araştırmalarında ve çeşitli sektörlerde yapılan kazılarda dolgu toprağı içinden çeşitli prehistorik taş aletlerin ele geçmesi, buradaki prehistorik insan varlığını kanıtlamaktadır. Olba'da saptanan obsidyen aletlerin (Lev 1) Niğde Göllüdağ³ kaynaklı olduğu belirtilmekte: öte yandan taş baltaların (Lev. 2) Epi-Paleolitik Çağ'dan, Erken Tunç Çağı'na; hatta bu çağın sonuna dek görüldükleri

² Olba'nın jeolojik yapısı ile ilgili olarak bkz. Eren 2009, 181-192.

³ Göllüdağ ve çevresinde obsidyen malzeme konusunda: Balkan Atlı 2011, 259-278.

belirtilmektedir⁴. Bu durum, Olba'da insan varlığının erken evrelerini yansıtmaması bakımından önem taşımaktadır.

Olba akropolisinin sahip olduğu stratejik ve çevresine hâkim konum, bu yükseltinin kentin yerleşim tarihi konusunda önemli veriler sunacağını düşündürmüştür. Bu nedenle son yıllarda Olba akropolisinde sondajlar açılarak, Olba'nın erken yerleşim tarihi ile ilgili ayrıntılı bilgiler sağlayacak verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, 2017 ve 2018 kazı dönemlerinde Olba akropolisi AZ-5 ve AZ-9 açmalarında Geç Kalkolitik – Erken Tunç Çağı'na özgü seramik örneklerinin bulunması, Olba'nın kurulduğu bu yükseltinin (daha önceki kanının tersine) Hellenistik Dönem'in çok öncesinde yerleşime sahne olduğunu açıkça göstermektedir. Bu seramikler, kırmızımsı-kiremit rengi hamurlu, içi krem rengi taşçık katkılı, astarsız ve perdahsız çark yapımı olmayan ve dış yüzeylerindeki çizikli bezemeler nedeniyle İngilizce literatürde “scored ware” olarak adlandırılan kazıma çizgisel bezekli çok sayıda kap parçasından oluşmaktadır (Lev. 3). Söz konusu seramiğin örneklerine Anadolu'da Konya Ovası⁵, Batı Anadolu, Kilikia'da rastlanmaktadır.

Kilikia'da bu seramiğin Olba'ya en yakın buluntu yeri olarak Mut Kilise Tepe kazıları öne çıkmaktadır⁶. Ayrıca, Mersin Yumuktepe⁷ ve Tarsus Gözlükule⁸ buluntuları arasında da aynı seramik tipi yer almaktadır. Anadolu'nun iç ve güney bölgelerinin yanı sıra batıdaki merkezler olan Troia, Höyücek, Larisa ve Samos'da da aynı seramiğe rastlanması bu seramik tipinin geniş bir yayılımını yansıtmaktadır⁹.

Böylece, Olba akropolisinde bölgenin, Anadolu'nun en erken merkezleri ile paralel arkeolojik verilere ulaşılmış bulunmakta ve sadece Olba'nın değil, aynı zamanda Doğu Dağlık Kilikia'daki yerleşimin önceden düşünüleninden çok daha erkene dayandığı belirlenmektedir.

4 Söz konusu Prehistorik Olba buluntularına ait fotoğrafları inceleyerek, yukarıdaki bilgileri veren değerli dostum Doç. Dr. C. Merih Ereke şükranlarımı sunarım. Ayrıca, kendisinin gelecekte Olba prehistorik malzemesi konusunda yerinde ve ayrıntılı inceleme ve değerlendirmeler yapmasını dilemekteyim.

5 Mellaart 1963, 210,224-225, fig. 13.

6 Symington 2007, 297, fig. 219; Şerifoğlu 2019, 74, 81

7 Caneva 2010, 48, Res. 78 a-b-c.

8 Goldman 1956, 97, 109.

9 Mellaart 1963, 224.

Demir Çağı'nda Olba:

Henüz sayıları az da olsa, Olba'daki yerleşimin sürekliliğini yansıtan Demir Çağı'na ait arkeolojik verilere kazılarda rastlanmış bulunmaktadır. Bilindiği gibi, Demir Çağı yazılı belgelerinde Olba'nın da yer aldığı Dağlık Kilikia Bölgesi'nin adı geçmektedir. İlk kez III. Salmanassar (MÖ 854-824) yıllıklarında bölgenin adı "Hilakku" olarak yer almaktadır. Sonraki yıllarda da yerleşik bir Yeni Assur egemenliği Hilakku için söz konusu olmamakla birlikte, Assur güçlerinin bölgeye akınlar düzenledikleri; hatta MÖ 7. yüzyılda Kimmer tehdidi karşısında Assurbanipal Dönemi'nde (MÖ 668-627) Hilakku'nun Assur'a yaklaştığı; bölgenin büyük ölçüde Assur kontrolü altına girdiği söylenmektedir¹⁰.

Yeni Assur Krallığı'nın MÖ 7. yüzyıl sonlarında tarih sahnesinden çekilmesi ve Yeni Babil'in yükselmesiyle Kilikia'nın dağlık kesimi yazılı kaynaklarda "Pirindu" adıyla anılmaya başlanır¹¹. Bu dönemin bölge ile ilgili en önemli yazılı belgesi Neriglissar Kroniği'dir. Burada Kral Neriglissar'ın MÖ 557/556 yılında çıktığı seferden söz edilmekte ve bu sefer Pirindu'daki harekâtı da kapsamaktadır¹².

Demir Çağı yazılı belgelerine Dağlık Kilikia'daki Yeni Assur, Yeni Babil, Fenike (ya da daha genel bir tanımlamayla Yakın Doğu uygarlıkları) net askeri ve siyasi varlığı yansımaktadır. Ancak, Doğu Dağlık Kilikia'da Demir Çağı, şimdiye kadar Yakın Doğu uygarlıklarına ait olan somut arkeolojik verilerle temsil edilmemektedir¹³. Buna karşılık, bölgede Demir Çağı'na ait arkeolojik veriler (özellikle Pers egemenliği öncesine ait arkeolojik buluntular) başta seramik olmak üzere daha çok yerel özellik taşımakta veya Yunan kolonizasyonu ile ilgili buluntulardan oluşmaktadır.

Böylece, Demir Çağı Yakın Doğu uygarlıklarına ait arkeolojik buluntulardan ait buluntulardan ele alacağımız ilk örnek Olba Manastırı kazılarında 2012 yılında bulunan prizmal (kübik) formdaki damga mühürdür (Lev. 4-5). Manastırın içinde kayaya oyulmuş bir teknenin içinde, tarihleri

10 Bölgedeki Yeni Assur egemenliği konusunda genel bir değerlendirme için bkz. Erten 2018, 54-55; ayrıca aynı konudaki temel yayınlar: Luckenbill 1926; Hawkins 1982, 372-441; Zoroğlu 1994, 301-308; Kurt 2006, 1-25; Ünal-Girginer 2007, 170, 172, n.288.

11 Kurt 2009, 185-195.

12 Neriglissar Kroniği'nin çevirisi ve ayrıntılı değerlendirmesi ile ilgili olarak bkz. Ünal-Girginer 2007, 203 vd.; Ayrıca, Wiseman 1956, 39.

13 Olba'nın sadece 4 km. batısında yer alan Diocaesarea (Uzuncaburç) yüzey araştırmaları sırasında Erken ve Orta Demir Çağı seramik örneklerine rastlandığı belirtilmektedir. Bunların Uzuncaburç'ta Demir Çağı'nda yerleşimi göstermesi bakımından önem taşıdığı ifade edilmektedir: Kramer 2005, 126-127, Abb. 6.

Geç Antik Dönem'e dek uzanan çeşitli tarihlere ait ve çok sayıda küçük buluntunun içinde bulunduğu toprak dolgu içinde saptanan bu mühür için ele geçtiği kontekst bağlamında bir tarihleme yapmak mümkün değildir. Ancak, onun sahip olduğu özellikler bakımından değerlendirilmesi olasıdır.

Adı geçen damga mühür 1.4 cm. yükseklikte, yukarıdan aşağıya doğru hafifçe genişleyen, dört köşeli prizmal forma sahiptir. Mührün üst yüzü 0.5 x 0.3 cm., alt yüzü ise, 0.7 x 0.5 cm. boyutlarındadır. Üst tarafında yuvarlak kesitli bir asma deliği vardır. Mühür, yeşilimsi dalgalı, koyu gri-siyah renkte taştan (serpantin = yilantaşı) yapılmış bulunmaktadır. Biri altta baskı yüzünde ve ikisi yan yüzlerinde olmak üzere taş üzerine kazınarak oluşturulan ve birbirinin tekrarı olan toplam üç işaret (harf) bulunmaktadır (Lev 4-5). Bunların dışında mühür herhangi bir süslemeye sahip değildir.

Olba'da bulunan söz konusu mühür, MÖ birinci binyılın ilk yarısına (MÖ 8. ve 7. yüzyıllar) ait oldukça iyi tanınan bir grubun ("Kübik Mühürler") üyesi olarak değerlendirilmelidir. Kübik mühürler, daha çok Suriye-Fenike ve Kıbrıs¹⁴ buluntularıyla tanınmakta ve bu tipin Tunç Çağı Hitit kökenlerinden söz edilmektedir¹⁵. Bu bağlamda, kübik mühürlerin Tunç Çağı kökenlerinden yola çıkarsak, Demir Çağı Anadolu örneklerinden de söz etmek de mümkün olmaktadır. Söz konusu tipin Urartu örneklerinden bahsedilmekte¹⁶; ayrıca, yine Demir Çağı'nda Anadolu'da Boğazköy (Frig Dönemi)¹⁷, Alishar¹⁸, Gaziantep Dülük Baba Tepesi¹⁹, Kilikia'da Tarsus Gözlüküle²⁰ gibi merkezlerde benzerleri saptanmaktadır.

Olba kazılarında da bu tipin bir örneğinin bulunması, kentnin Demir Çağı yerleşiminden söz etmeyi olanaklı kılmasının yanında, Anadolu örneklerine bir yenisini katmış bulunmaktadır. Anadolu, Suriye- Levant ve Kıbrıs arasındaki coğrafi konumu nedeniyle Dağlık Kilikia'daki Olba'da bir kübik mührün ele geçmesi doğal sayılmalıdır. Ancak, bilinen benzerlerinin tarihinin MÖ 8. yüzyıla dek uzandığı bir arkeolojik buluntunun Olba'da ele geçmesi, hem Olba, hem de Doğu Dağlık Kilikia Demir Çağı arkeolojisi bakımından anlamlı ve önemlidir.

14 Rahmani 1964, 180-184; Culican 1977, 162-167; Gubel 1987, 195-224.

15 Reyes 2001, 167.

16 Culican 1977, 162, n. 5.

17 Boehmer 1987, 88-89, no.276-277, Taf. XXXIV.276-277.

18 von der Osten 1937, 737, fig. 271, no. 1051, e-785, 737.

19 Gaziantep- Dülük Baba Tepesi: Schachner 2011, 30, 46, Farbtafel 3.11

20 Tarsus Gözlüküle örneği stratigrafik olarak tarihlendirilemediği belirtilen bir eserdir ve bu tipin Hitit kökenlerinden söz edilmektedir: Goldman 1963, 355-356, 358, kat. no.30, fig. 164. 30

Kübik mühürler konusundaki stilistik değerlendirmeler, daha çok bu eserlerin üzerindeki tasvirler üzerinden yapılmaktadır. Ancak, bu durumda, herhangi bir dekorasyona sahip olmayan Olba örneği konusunda, üzerindeki işaretler/harfler bağlamında bir değerlendirmenin yapılabilir. Mühür üzerinde üç yüzde tekrarlanan bezemenin Semitik karakterde (belki Fenike alfabesinden) bir harf olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Mühür üzerinde tekrarlanan işaretin Fenike alfabesinin bir harfi olması durumunda, Kilikia'nın Fenike ile olan ilişkisini sorgulamakta yarar bulunmaktadır²¹. Düzlük Kilikia'da Fenike varlığını gösteren yazıtların yanısıra, Dağlık Kilikia'da Alanya'nın doğusunda Cebelreis Dağı denilen yerde (Laertes) bulunan on iki satırlık Fenike yazıtı, bölge genelinde Fenike varlığının kanıtı olarak gösterilmektedir. Söz konusu yazıt konusunda yapılan değerlendirme sonucunda, MÖ 625-600 tarihleri önerilmekte ve içinde Anadolu kökenli adların da geçtiği bilinmektedir²². Bu tarih, incelediğimiz mühür tipi için uyumlu görünmektedir. Ancak, Olba'da bulunan kübik mühür üzerindeki bu işaretin dekoratif bir öge²³ ya da ya da tılsım niteliğinde, fonetik değeri bulunmayan simge (charaktêr)²⁴ olarak yorumlanması da olasıdır.

Olba'nın Demir Çağı gliptik buluntularından bir diğeri de fildişinden yapılmış, tutamak kısmı aslan biçimli damga mühürdür (Lev. 6-7). Söz konusu buluntu, 2017 yılında akropolis zirvesinde yapılan sondajlardan birinde (Sondaj 6/Ek) ele geçmiştir. Toplam yüksekliği 2.1 cm. olan ve yatay-oluklu bir kaide üzerinde arka ayakları üzerine çökmüş, ön ayakları dik oturur konumda bir aslanın tasvir edildiği eserde yeleler çapraz kesme hatlar halinde işlenmiştir. Aslanın başı oldukça aşınmış ve bir bölümü kırık olmakla birlikte, yine kesme olarak oluşturulmuş bazı detayları ayırt etmek mümkündür. Buna göre, aslanın ağzının açık ve dilinin dışarıda olduğu anlaşılmakta; mührün boyna asılmasını sağlayan halka biçimli ip deliği

21 Cilicia'da Fenike yazıtları daha çok bölgenin Doğu düzlük kesimindeki merkezlerde (Çineköy, Karatepe) saptanmakta; yine Düzlük Kilikia merkezlerinden seramik buluntuları gelmektedir: Okur 2020, 8-19.

22 Halen Alanya Müzesi'nde bulunan bu yazıt konusunda beni bilgilendiren Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar'a teşekkürlerimi sunarım. Mosca-Russell 1987, 1-28.

23 Örneğin, Kıbrıs – Geronisos Adası kökenli benzer kübik mühürler üzerindeki kazıma dekorasyonun, "stilize ağaç" ya da "rastgele çizgiler" olarak tanımlanması bunların dekoratif içeriğe de sahip simgeler olabileceğini de düşündürmektedir: Connelly – Plantzos 2006, 266, fig. 8 a-c, fig. 9 a-c

24 Gordon 2014, 253-300. Bu konuda değerli bilgilendirmeleri için değerli öğrencim Dr. Yavuz Yeğin'e teşekkür ederim.

aslanın sırtı üzerinde yer almakta ve kırılmış bulunmaktadır. Baskı yüzünde ise herhangi bir tasvir görülememektedir.

Olba örneği gibi, fildişinden yapılmış (kimi zaman da aslan tasvirli tutamaklara sahip) damga mühürlerin Anadolu'da oldukça geniş bir yayılıma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bunlar "Frig Damga Mühürleri" kapsamında ele alınmaktadır²⁵. Grubun başkent Gordion kazılarında gelen örneğinde fildişi damga mührün tutamak kısmında dört ayağı üzerinde ayakta duran aslana-benzer bir hayvanın tasvir edildiği belirtilmekte; baskı yüzünde ise oturan bir aslan ve iki grifon tasviri yer almaktadır²⁶. Söz konusu mühür, ele geçtiği kontekst uyarınca MÖ 8. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir²⁷. Kaman Kalehöyük kazılarında MÖ 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen ve Gordion örneğiyle benzerlik gösteren bir diğer aslanlı fildişi damga mühür bulunmaktadır²⁸. Kalehöyük'ün Geç Hitit merkezleriyle olan bağlantısını yansıttığı öne sürülen bu eserin Gordion'daki örnek bağlamında tarihinin biraz daha erken olabileceği de öne sürülmektedir²⁹. Yine aslan figürlü tutamağa sahip bir diğer damga mühür de Alişar'da saptanmış ve Frig Dönemi'ne tarihlenmiş bulunmaktadır³⁰. Bu örnekler, söz konusu tipin Anadolu'da oldukça yaygın olduğunu göstermekte; incelemekte olduğumuz Olba örneği ise bu tipin Kilikia temsilcisi özelliğini taşımaktadır.

Tutamak kısmı aslan tasvirli değil, yuvarlak halka (omega) şeklinde olan; ancak yapıldığı malzeme ve biçimsel özellikleriyle (damga mühür, yatay oluklu/yivli kaide gibi özellikleriyle) yine Frig damga mühürleri kapsamında değerlendirilen bir grup da dikkati çekmektedir. Bu grubun üyeleri, Ephesus Arkaik Artemision kazılarında ele geçen fildişi damga mühür³¹; Ephesus örneğine çok benzeyen ve Boğazköy kazılarında bulunan Frig fildişi damga mührüdür³². Benzer bir başka örnek de Gordion kazılarında

25 Dusinberre 2005; 44-45, fig. 30; Yıldız 2010, 64, kat. no. 1-2, Lev I.1-2; Güney 2014, 90, 142, kat. no.1-2-3, Lev. VII.1-2-3.

26 Young 1966, 269, Pl.74.6; Dusinberre 2005; 44-45, fig. 30

27 Dusinberre 2005, 45.

28 Omura 1995, 43-44, 52.

29 Dusinberre 2005, 45.

30 von der Osten 1937, 347, Fig.271, d.593.

31 Bu mührün baskı yüzünde grifon tasvirleri yer almakta; eser, MÖ 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Hogarth 1908, 167-168, Pl. XXVII.3 a-b; Barnett 1948, 10, Fig. VI.c-d; Muss 2008, 249, kat. no.160;

32 Barnett 1948, 10, Pl. VI a-b.

gelmekte ve Orta Frig Dönemi'ne (MÖ 800-550) tarihlenmektedir³³. Yine Alişar'ın Frig tabakalarında ele geçen örneklerinin yanısıra; söz konusu tipin Anadolu'da sahip olduğu yaygınlığı gösteren bir başka buluntu da Amasya'daki Oluz Höyük kazılarında ele geçmiştir. Bulunduğu arkeolojik kontekstin sağladığı veriler uyarınca Geç Demir Çağı – Geç Frig Dönemi olarak nitelenen ve MÖ 6. yüzyıla tarihlenen Oluz Höyük - 4. tabakada ele geçen mühür, fildişinden yapılmış, halka tutamaklı ve (Olba'da ele geçen mühür de dâhil olmak üzere) diğer örneklerde olduğu gibi yatay-oluklu/yivli silindir kaidelidir³⁴.

Demir Çağı'nın Doğu dünyasının Olba'daki izlerinden bir diğeri de akropolis kazılarında ele geçen ve daha önce Seleucia Dergisi'nde ayrıntılı bir çalışma ile yer verdiğimiz Yeni Babil stilindeki kalsedon damga mühürdür³⁵ (Lev. 8-9). Akropolis Zirve – Sondaj 5 buluntusu olarak ele geçen söz konusu piramidal damga mührün sekizgen baskı yüzünde Yeni Babil tarzında bir tapınma sahnesi yer almaktadır. Buna göre, uzun giysili figür önünde önünde ayakta durmaktadır. Platformun üzerinde Tanrı Marduk'un simgesi olan bel (marru) ve Nuşku'nun simgesi olan lamba yer almaktadır. Sahnenin üst kısmına ise Tanrı Sin'i sembolize eden hilal işlenmiştir. Yeni Babil Kralı Neriglissar Kroniği olarak tanınan yazılı belgede kralın bölgeye yaptığı sefer (MÖ 557/556) ile Olba buluntusu söz konusu mühür ilişkilendirilmektedir³⁶.

Sonuç:

Olba kazılarında saptanan ve bu çalışmamızda prehistorik çağlardan Demir Çağı sonuna dek incelenen arkeolojik veriler, Olba akropolisini oluşturan tepe ve çevresindeki vadi ve düzlüklerdeki yaşantının net kanıtlarıdır. Burada varlık gösteren insanların ve toplumların başlangıcından itibaren kendi yaşam alanları dışında kalan bölge ve merkezlerle iletişim ve bağlantı halinde oldukları çalışmamızda sunulan arkeolojik veriler sayesinde anlaşılmaktadır. Başlangıçta Olba'da Göllüdağ kaynaklı obsidyen aletler kullanılmış; Geç Kalkolitik – Erken Tunç Çağı'na gelindiğinde ise Anadolu'da oldukça yaygın bir dağılım gösteren tipte seramik kazıma bezekli kaplara (scored ware) akropolis üzerindeki alanlarda rastlanmıştır.

33 <https://www.penn.museum/sites/gordion/seals-at-gordion/> 6.Mayıs.2021.

34 Dönmez 2010, 291, 303, Res. 24 a-b; Dönmez 2015, 266, fig.35 a-b.

35 Erten 2018, 49-68.

36 Erten 2018, 49-68.

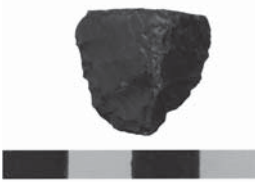
Olba'da bulunan mühürler, Demir Çağı içinde şimdiye dek bölgede Yakın Doğu / Anadolu tarzındaki arkeolojik buluntularla desteklenmeyen bir sürecin (Pers egemenliği öncesi) temsilcileri olmaları bakımından önem taşımaktadırlar. Bunların sayıları henüz az da olsa, sadece Olba'nın değil, aynı zamanda içinde bulunduğu Dağlık Kilikia Bölgesi'nin de Doğu Akdeniz - Yakın Doğu ve Anadolu Demir Çağı uygarlıkları ile bağlantılarını aydınlatmaktadır.

Kökenleri Anadolu Tunç Çağı damga mühür geleneğine bağlanan "kübik mühürler" grubunun bir örneği olan Olba buluntusu mühür, Demir Çağı'nda Anadolu ve Yakın Doğu kültürel coğrafyası içinde Olba'nın varlığını göstermektedir. Bu mührün üç tarafında tekrar edilen kazıma işaretin bir Fenike harfi olarak yorumlanması durumunda, bunun Olba'nın Doğu Akdeniz kıyısı ile olan bağlantılarını yansıttığını düşünmek de olasıdır.

Bu çalışmada tanıtılan aslan tutamaklı fildişi damga mühür ise, paralel örnekleri bakımından bize daha çok Orta Anadolu coğrafyasını işaret etmekte ve "Frig Damga Mühürleri" kapsamında değerlendirilmektedir. Bu eser, Demir Çağı'nda Olba'nın ve Dağlık Kilikia'nın Toroslar'ın ötesindeki Anadolu coğrafyası ile olan ilişkisini göstermektedir.

Son olarak ele aldığımız kalsedon piramidal damga mühür ise, Yeni Babil tarzında bir eser olarak tanımlanmaktadır. Diğer iki örneğe göre biraz daha geç tarihli olan (MÖ 6. yüzyılın ortaları) bu mühür, Yeni Babil belgelerinde Pirindu olarak adı geçen bölgeye ulaşmış bir Yakın Doğu eseridir.

Böylece, Olba kazılarının arkeolojik verileri, dünya tarihinin en erken aşamalarından itibaren bölgedeki hareketliliği, Yakın Doğu ve Anadolu uygarlıkları ile olan iletişimi açıkça ortaya koymaktadır. Bu veriler, gelecekte Olba'da ve bölgede arkeolojik kazıların devamı ile sürecin çok daha net olarak aydınlanacağını bir göstergesi olarak nitelenmelidir.

Levha 1:

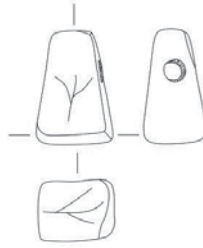
Levha 2:

Levha 3:

Levha 4:

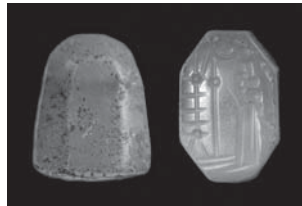
Levha 5:

Levha 6:

Levha 7:

Levha 8:

Levha 9:

Kaynakça

Balkan Atlı 2011

Balkan Atlı, N., Kuhn, S., Kayacan, N., Dinçer, B., Balcı, S., "Göllüdağ Survey 2010", *Anatolia Antiqua* XIX, 259-278.

Barnett 1948

Barnett, R. D., "Early Greek and Oriental Ivories", *The Journal of Hellenic Studies* 68, 1-48.

Bent 1891

Bent, J. T., "A Journey in Cilicia Tracheia", *JHS* XII (1891) 206-224.

Boehmer 1987

Boehmer, R. M., "Phrygische Zeit", *Glyptic aus dem Stadtgebiet von Boğazköy*, Berlin, 85-89.

Caneva 2010

Caneva, I., "Geç Prehistorik Dönem: Kalkolitik Çağ (MÖ 5000-4200)", *Yumuktepe – Dokuzbin Yıllık Yolculuk*, I. Caneva – G. Koroğlu, Ege Yayınları, İstanbul, 37-50.

Connelly-Plantzos 2006

Connelly, J. B., Plantzos, D., "Stamp Seals from Geronisos and their Contexts", *Report of the Department of Antiquities, Cyprus*, 263-293.

Culican 1977

Culican, W., "Syrian and Cypriot Cubical Seals", *Levant –The Journal of the Council for British Research in the Levant* 9/1, 162-167.

Dönmez 2010

Dönmez, Ş., "Oluz Höyük Kazısı Üçüncü Dönem (2009) Çalışmaları – Değerlendirmeler ve Sonuçlar", *Colloquium Anatolicum* IX, 275-306.

Dönmez 2015

Dönmez, Ş., "Preliminary Results on the Hellenistic and Iron Age Phases at Oluz Höyük", *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (ed. E. Lafli – S. Patacı), *BAR International Series* 2750, 255-272.

Dusinberre 2005

Dusinberre, E. R.M., *Gordion Seals and Sealings: Individuals and Society*, University Museum Monograph 124, Gordion Special Studies III, Philadelphia.

Eren 2009

Eren, M., "Olba (Ura-Uğuralanı) Jeoarkeolojisi (Silifke – Mersin)", *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* 24 (2009), 181-192.

Erten 2018

Erten, E., "Olba Akropolis Kazılarında Yeni Babil Damga Mührü", *Seleucia* VIII, 49-68.

Goldman 1956

Goldman, H., *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus II, From the Neolithic through the Bronze Age*, Princeton – New Jersey.

Goldman 1963

Goldman, H., *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus III, The Iron Age*, Princeton – New Jersey.

Gordon 2014

Gordon, R., “Characterés Between Antiquity and Renaissance Transmission and Reinvention”, *Les savoirs magiques et leur transmission de l’antiquite a la Renaissance*, (ed. Spieser, J.-M.), 253-300.

Gubel 1987

Gubel, E., “Syro-Cypriote Cubical Stamps: The Phoenician Connection, *Studia Phoenicia V – Phoenicia and the Mediterranean in the First Millennium BC*, (ed. E. Lipinski), Leuven, 195-224.

Güney 2014

Güney, A., *Anadolu’da Başlangıcından MÖ 1. Binin Sonuna Kadar Hayvan Biçimli Damga Mühürler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne Sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Hawkins 1982

Hawkins, J. D., “The Neo-Hittite States in Syria and Anatolia”, *The Cambridge Ancient History*, (ed. J. Boardman, I. E. S. Edwards, N. G. L. Hammond), Vol. III, Part.1, 372-441.

Heberdey – Wilhelm 1896

Heberdey R.– Wilhelm, A., *Reisen in Kilikien*, *Denkschriften der Kaisezeitlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*, Band XLIV, (1896) Wien.

Hild – Hellenkemper 1990

Hild F.– Hellenkemper, H., “Kilikien und Isaurien”, *TIB* 15 (1990).

Hogarth 1908

Hogarth, D. G., *British Museum - Excavations at Ephesus, The Archaic Artemisia*, London.

Keil – Wilhelm 1931

Keil J. – Wilhelm, A., *Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien*, *Monumenta Asia Minoris Antiqua* III, (1931), Manchester.

Kramer 2005

Kramer, N., “Ergebnisse des Keramiksurveys 2002/03”, *Neue Forschungen in Uzuncaburç 2001-2004 – Das Zeus-Olbios-Heiligtum und die Stadt Diokaisaeria*, *Archäologischer Anzeiger*, 1. Halbband, 125-128.

Kurt 2006

Kurt, M., “Asur-Anadolu İlişkilerinde Kilikya Bölgesi”, *Belleten*, Cilt LXX, Nisan 2006, Sayı 257, 1-25.

Kurt 2009

Kurt, M., “Kronikler Işığında Ovalık Kilikya’nın Yeni Babil Devleti için Stratejik ve Ekonomik Önemi”, *Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:22, 185-195.

Luckenbill 1926

Luckenbill, D. D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia, Vol. I – Historical Records of Assyria from the Earliest Times to Sargon, Chicago – Illinois.*

MacKay 1968

Mackay, T. S., *Olba in Rough Cilicia*, Bryn Mawr College'a sunulan Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ann Arbor, Michigan.

Mellaart 1963

Mellaart, J., "Early Cultures of the South Anatolian Plateau, II: Late Chalcolithic – Early Bronze Ages in the Konya Plain", *Anatolian Studies*, Vol. 13, 199-236.

Mosca – Russell 1987

Mosca, P. G., Russell, J., "A Phoenician Inscription from Cebel Ires Dağı in Rough Cilicia", *Epigraphica Anatolica* 9, 1-28.

Muss 2008

Muss, U., "Efes Artemisionu'nda Bulunan Fildişi ve Kemik Eserler", *Efes Artemisionu – Bir Tanrıçanın Kutsal Mekanı*, Phoibos Yayınevi, Viyana, 215-250.

Okur 2020

Okur, Y. K., *Phoenicians in Cilicia During the Middle Iron Age: The Scope of their Presence*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'ne Sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Omura 1995

Omura, M., "Stamp Seals from Kaman – Kalehöyük Dated from the First Millennium BC", *Essays on Ancient Anatolia and its Surrounding Civilizations* (ed. H.I.I. Prince Takahito Mikasa), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 43-58.

von der Osten 1937

von der Osten, H. H., *Researches in Anatolia, Vol. IX, The Alishar Hüyük Season of 1930-32 Part III, The University of Chicago Oriental Institute Publications XXX, The University of Chicago Press, Chicago – Illinois.*

Rahmani 1964

Rahmani, L. Y., "Two Syrian Seals", *Israel Exploration Journal*, Vol. 14, no.3, 180-184.

Reyes 2001

Reyes, A. T., *The Stamp Seals of Ancient Cyprus*, Oxford.

Schahner 2011

Schahner, A., "Die Welt des Ostlichen Mittelmeers in Kleinen Bildern – Weitere Beobachtungen zu den Siegeln und Kleinfunden der Späten Eisenzeit vom Duluk Baba Tepesi", *Asia Minor Studien, Band 64 – Von Kummuh nach Telouch – Historische und archaologische Untersuchungen in Kommagene*, Bonn, 19-46, Taf. 1-4. 14-18, Farbtaf. 1-3.

Symington 2007

Symington, D., "The Early Bronze Age Pottery", Excavations at Kilise Tepe, 1994-98 – From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia (ed. Nicholas Postgate -David Thomas), BIAA Monograph, no.30.

Şerifoğlu 2019

Şerifoğlu, T. E., "Kilise Tepe in Rough Cilicia before the Late Bronze Age: An Overview of the Architecture, Pottery Traditions, and Cultural Contacts", ADALYA, The Annual of the Koç University Suna & İnan Kırac Research Center for Mediterranean Civilizations, 22, 69-100.

Ünal-Girginer 2007

Ünal A.- Girginer, K. S., Kilikya – Çukurova – İlk Çağlardan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.

Young 1966

Young, R. S., "The Gordion Campaign of 1965", American Journal of Archaeology, Vol. 70, 267-278.

Wiseman 1956

Wiseman, D. J., Chronicles of Chaldaean Kings (626-556 BC) in the British Museum, British Museum Publications, London.

Yıldız 2010

Yıldız, B., Frig Dönemi Mühür ve Mühür Baskıları, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Zoroğlu 1994

Zoroğlu, L., "27. Cilicia Tracheia in the Iron Age: The Khilakku Problem", Anatolian Iron Ages 3, The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990 – III. Anadolu Demir Çağları Sempozyumu Bildirileri (ed. A. Çilingiroğlu – D.H. French), The British Institute of Archaeology at Ankara Monograph no.16, 301-308.

Internet Kaynakları:

<https://www.penn.museum/sites/gordion/seals-at-gordion/> (6.05.2021)

Building-in Time: The Complicated Lives of Roman Civic Structures in Asia Minor

Zaman İçinde İnşaat: Küçük Asya'daki Roma Kentsel Yapılarının Karmaşık Yaşamları

Diane Favro
11

Kazı Verileri Işığında Olba'nın Erken Yerleşim Tarihi

The Early Settlement at Olba in Light of Evidence from Olba Excavations

Emel Erten
33

Victoria & Albert Museum'dan Sardes'e Uzanan Bir Yanlış Anlama

A Misunderstanding from the Victoria & Albert Museum to Sardis

Fikret K. Yegül
49

Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesinin Kalkolitik Dönem Hane Organizasyonu: Bileşik Bir Yapı Kompleksi Örneği

Chalcolithic Household Organization of Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Settlement: An Example of a Compound Building Complex

Erkan Gürçal - Burçin Erdoğan
67

Boncuklu Höyükte Deneysel Kerpiç Ev Yapımı ve Taban Sıvası Uygulamaları Üzerine Bazı Gözlemler

Some Observations on Building an Experimental Mud-Brick House and Plaster Floor Implementation at Boncuklu Höyük

Gökhan Mustafaoğlu
89

Ankara'dan Isis ve Harpokrates Betimli Sihirli Yüzük Taşları ve Amuletler

Magical Gems and Amulets with Isis and Harpokrates from Ankara

Melih Aslan - Yavuz Yeğin
113

Olba Kazıları Late Roman 1

Amphoraları ve Arkeometri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Evaluation and Archaeometric Results of Late Roman Amphorae 1 from Olba Excavations

Safiye Aydın - Erkan Alkaç - Murat Eroğlu - Yusuf K. Kadioğlu
137

Olba'da Hıristiyanlığın İlk İbadethanesi: "Mağara - Kilise"

The First Sanctuary of Christianity in Olba: Cave-Church

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin
175

ISSN 2148-4120

ISBN 978-605-9636-41-2

9 786059 636414

